

szerpályára lökte. Nem a Monarchia felbomlása volt a tragikus fejlemény, hanem az, hogy az újonnan létrejött, dinasztikus motivációktól mentes, de a nemzeti érdekeket annál nyersebben érvényesítő új politikai rendszer sok tekintetben még rosszabb volt, mint az 1914 előtti. A „nemzeti” államok korlátlan intézkedési jogot kaptak nemzetiségeik felett, s eszük ágában sem volt az 1914 előtt oly hangosan követelt nemzetiségi egyenjogúságot érvényesíteni. A korábbi integráció tökéletlenségéből nem azt a következtetést vonták le, hogy a hibákon javítani kell, hanem azt, hogy maga az integráció fölösleges. Mindez pedig törvénytörést vezetett a külpolitika más eszközökkel való folytatásához.

Összességében elmondhatjuk, Herczegh Géza jól oldotta meg vállalt feladatát, s általában sikerült elkerülnie a fenyegető aránytalanságokat.

A kötet apparátusa is megfelelő, nem csak irodalomjegyzéket, de névmutatót is tartalmaz. A képanyag azonban meglehetősen gyenge; több kép a középiskolás tankönyvekből köszön vissza, s a képminőség néhány helyen minősíthetetlen. Egy ilyen, hiánypótló és minden bizonnyal hosszú időn át használatos kézikönyv esetében ezt csak sajnálni lehet. Mindez azonban nem érinti a kötet vitathatatlantartalmi értékeit.

Hermann Róbert

VARGA DEZSŐ (SZERK.)

„KÜZDTÜNK HÍVEN...”

**A baranyai — pécsi ellenállók, antifasiszták,
internacionalisták életrajzi kötete**

(Pécs, 1987. 480 o.)

A történészek között ma már egységes a vélemény, hogy a visszaemlékezések, memoárok, önéletrajzok és irások becses történelmi forrást képeznek, ám saját műfaji törvényeik szerint kell őket értékelni! Vannak a történelemnek, a társadalmi életnek olyan területei (pártmunka, illegális tevékenység, földalatti harc, partizánélet stb.), ahol írott dokumentumok nem is nagyon képződhettek, ilyenek készítése már eleve tilos volt. Most, megszólaltatva az „élő forrásokat”, a történelemnek olyan szegleteibe tekinthetünk, ahonnan semmi más híradás nem juthatott el hozzánk.

A Baranya Megyei KISZ kezdeményezésére a párt és a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetsége helyi csoportja közreműködésével készült el az a vaskos, 42 íves kiadvány, amely 134, ma a megyében, Pécs városában élő internacionalista és antifasiszta harcos önéletrajz-jellegű éleleírását tartalmazza. Sajnálatos, hogy az öt éven át elhúzódó munka eredményét tizenhatan már nem élhették meg.

Köztudott, hogy az emberek az adott történelmi jelenséget a körülményektől, helyzetüktől, személyiségüktől függően másként és másként élék meg. Nem ugyanaz az élményszintje a harcosnak és a vezénylő tábornoknak. A kötetben olyan emberek szólalnak meg, akik az átélt és leírt történelmi eseményeknek nem parancsnokai, hanem sokkal inkább végrehajtói, szereplői voltak. A lejegyzett élményanyag azért érdekes, mert általa a történelmi eseményeket főleg az egyszerű emberek, a történelem tényleges szereplői oldaláról látjuk.

Átérezzük félelmeiket, nélkülözéseiket, döntéseik gyötrelmét, de velük vagyunk a siker adta örömeikben is.

Pózolás nélkül, egyszerűen beszélnek, úgy amint a nagy háború hétköznapjait egykoron megélték. Megtudjuk, hogy mennyi volt 1945-ben a zsold, s hogy mérték a bor literjét. Elmondja az egyik, hogy a szovjetek „kosztot is, dohányt is bőségesen adtak”. Más arról szól, hogy ki volt náluk az ezredkürtös, a postás, a tábori pap. Több leírás is tolmácsolja a „vojna kaput” örömet. Vagy milyen szépen mondja egy partizán: „a hegygerincen töltöttünk pár napot, a falevél volt a takarónk”. És így tovább, minden lapon az élet közelsége sugárzik felénk.

Tanulságos a kötet a tekintetben is, hogy az itt szereplő embereket mennyire megforgatta a sors. Az irások történelemszociológiai felmérés számára is anyagot szolgáltathatnak. Volt, aki zsidóként menekült délre, de 1949-re „titóista” lett belőle. Másokat „rohadt partizán”-ként 1956-ban hurcoltak meg.

Aki végigolvassa az éleletsorsoknak ezt a gyűjteményét, többet megért az 1938—1956 közötti évekből, mintha vaskos köteteket olvasna el. Megannyi éleletsors mutatja, hogy bizony nem volt könnyű magyarnak, igaz embernek, a haladás szolgálójának lenni Közép-Európában.

Túl azon, hogy a kötet méltó tiszteletadás a nagy idők harcosainak, az itt közölt 134 életrajz egyben páratlan forrásgyűjtemény is. Külön köszönet a szerkesztőnek, hogy hagyta

őket a maguk módján beszélni, s csak ha szükség volt rá, akkor avatkozott be. Az írások egyes szám első személyben szólalnak meg. Így nagyobb a hitelük. Még a történelem kutatója is új forrásokat, új ismereteket kap: pl. a miskolci MOKAN-komitéről, a budapesti Teleki téri zsidó ellenállásról, vagy az eddig alig ismert Ózd—Bekőlce környéki partizán-csapatról. Tucatnyian szolgáltak a Budai Önkéntes Ezredben és az új magyar honvédségben, a vasútépítő alakulatokban. Valamennyi róluk szóló írás sok-sok részadattal gazdagítja történelmi ismereteinket.

Külön említést érdemel Auth Iván, Berta József, Bottyán István, Leszki Frigyes, Hollós János, Krancz Pál, Szakolczai Károly, Szalai József és Törtely Károly visszaemlékezése.

A térség földrajzi helyzete is magyarázza, hogy a kötet becses anyagokat tartalmaz a jugoszláviai Petőfi-dandárban, a Jugoszláv Népfelzabardító Hadsereg különböző más alakulataiban szolgáló magyarokról. Ha valaki a jövőben e témához nyúl, a „Küzdünk híven...” c. kötetet nem hagyhatja figyelmen kívül. De még a bolgár hadsereghez csatlakozókról is kapunk adatokat. Több visszaemlékezés pedig a szlovákiai partizánokkal együtt küzdő honfitársainkról szól.⁴

A kötetben szereplők közül többek Magyarországon végeztek illegális munkát, vagy soruk Nyugat-Európába, illetve a tengeren túlra sodorta őket. Voltak akik a Vörös Hadseregben, vagy a szovjet partizánok soraiban küzdtek.

Viszonylag szerény a hazai ellenállásban részt vettek száma. Ez az objektív körülmé-

nyekből is adódik. De még így is képet kapunk a megye ipari üzemeiben, a bányavidéken kibontakozó politikai és fegyveres ellenállásról. A kötet így a helytörténeti kutatások jelentős forrásává is válhat.

Külön tisztelet annak a 14 nőnek, akik férfi bajtársaihoz hasonlóan — néha még náluk is többet vállalva — szolgálták a haladás, az antifasiszta harc ügyét.

A „Küzdünk híven...” kötet méltó tiszteletadás a veteránoknak, hozzátartozóiknak. Erősíti a hagyományok ápolását, a lokálpatriotizmust, a hazafias és internacionalista érzéseket. Magyarán szólva: gyökereinket, melynek fontosságát egyre jobban érezzük.

A Varga Dezső szerkesztésében megjelent jól sikerült kötet többek közös munkájának eredménye.

Dicsőretekkel szólhatok a vállalkozás gondolatáról, a kivitelezés gondosságáról. A hasonló tárgyú megyei kötetek közül ezt találok a legjobbnak. Reméljük, hogy máshol is követőkre talál.

Külön öröm, hogy végre egy olyan kötet kerül kézbe, amely nemcsak olvasásra jó, de célszerűen használható is. A gondosan összeállított név- és helymutató elősegíti a tájékozódást, s lehetővé teszi az összefüggések megtalálását is. A későbbi kutatásnak tettek szolgálatát, amikor közölték a már elhunyt, s a még élő MEASZ tagok névjegyzékét. Sokukról talán az itt közölt írás és fénykép lesz az egyedüli hiteles forrás.

Gazsi József

A NAGY OKTÓBERI FORRADALOMBAN SZÜLETETT FEGYVERBARÁTSÁG

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987. 338 o.)

A Zrínyi Katonai Kiadó közelmúltban megjelentetett, reprezentatív külsejű könyve: „A nagy októberi forradalomban született fegyverbarátság” címet viseli, amely a Magyar Néphadsereg Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Hadtörténeti Intézete közös munkájaként látott napvilágot. A kötet a két intézet együttes kezdeményezésére jött létre, Liptai Ervin és P. A. Zsilin főszerkesztésével. A hat személyes szerzői kollektíva résztvevői szovjet részről, A. I. Babin, V. I. Fomin és P. A. Zsilin, magyar részről, Györkei Jenő, Liptai Ervin és Tóth Sándor. A szovjet és magyar hadtörténetészek e közös alkotása méltóképp en állít emléket a nagy októberi szocialista forradalomnak, hetvenedik évfordulója alkal-

mából. A tudományos igényességgel megírt könyv első ízben kísérelte meg a magyar és a szovjet történetírásban, hogy egy kötetben bemutassa a magyar—szovjet fegyverbarátság születésének körülményeit, fejlődésének legjelentősebb periódusait, eseményeit, napjainkig tartó történetét. „Fegyverbarátságunk ma már hetven esztendő tapasztalatokat mondhat magáénak, s ezeket népeink a közös ellenség elleni harcban halmozták fel” — állapítja meg a könyv előszava. A cím azonban nem fejezi ki a könyv teljes tartalmát. Hiszen itt többről van szó! A szovjet—magyar fegyverbarátságon túl a két nép barátsága és sokoldalú együttműködésének története is nyomon követhető a leírtakból.

A munka öt fejezetből álló történeti leírás-